

חידושי הרש"ש
[וט] אפשר בת
מאה ושלשים
שנה היתה וקרי
לה בת. ראה לומר,
כיון דהיתה זקנה
כל כך, ודאי היתה
נודעת לכל גשמה
לזדה, ובפרט שהיתה
מן המילדות מי
לא ידעה, והכחוש
אילו מזכיר שמה
רק שמשמנה צבת
לוי, דמשמע שאינה
מפורסמת רק שהיתה
בת לוי: הורתה
בדרך ולידתה בין
החומות. כן הובא
גם כן בסוטה יב, א.
וצדא בנחל קק, א.
ופירש הרשב"ם (ד"ה)
דלמור דין החומות
כלומר בחור מלרים,
וכוונתו מבוארת,
כיון דהורתה בדרך
אף אפשר שטולדה
בזמן קצר כזה,
ואתא כמלון דלמור
לעיל בצראשית רבה
פרשה ד, ט, ולקמן
במדבר רבה פרשה
ג, ה, למוד הקבלה
לית מונה כ' עד
שאר מבטי אמו. ומה
שיקרו לומר בדרך
ולא בעודה בכנען,
נראה לו בבור דבאו
לישב בזה קושיית
החוספות בתענית
ויתא, א ד"ה אסור
על הא לדיחא הכס
אסור לשמש מטתו
בגדי רעבון, ועל דרך
שחזק הר"ן שם, עיין
שם, ולהרב בית יוסף
בטור אורח חיים סימן
קק"ח, אשתמיט
נחמילת כבוד תורתו
דברי הרשב"ם
שהבאתי, ולכן כתב
על דברי הר"ן איני
יודע כו', ולעניות
דעתי בצראשית רבה
ובמדבר רבה שם
על פירי דמלרים
טולדה, יצרן הקושא
בחק תירוטם אחרים
שהביא רבי בית יוסף
שם:

באור מהר"פ

[וט] אפריון. מטה
שעשבים בה הלכות
ועשאים אותה (רש"י)
עיר הסיני ג, טז:

(וט) [בג] שהלך בעצת בתו. ראה לומר שהחזירה על ידי
דבורה, שאמרה קשה גורקך כו', כלעיל סימן י"ז: ומרים ואהרן
מורקדים לפנייהם. מסבירא דנפשיה קאמר דמסתמא היו שמהם,
דהא על פי עטא מרים החזירה (תולדות נח). וכבד הרמב"ן מרקדים

בשמתם כי על ידי זה יגאלו ישראל,
אף על גב שידעו שכבד היא מעוברת
שלה ירחים, מכל מקום היו שמהם
בחזרתה שלא יהיה נולד בן המושעין
בהיותה גרושה (רש"י): אם הבנים
שמחה. דרש מוסיפי עמרי, עקרת
שנתעקרה מזבית והחזירה, ואם זו
יוכבד, והבנים אהרן ומרים, שמחה
(רש"י): ויובד היתה. הדת לוי
דכחן: הורתה בדרך. לאו דוקא
בדרך, שהרי תיקף ומיד צביאסת
לחומת מלרים טולדה, והיתה מעוברת
תשעה או שבעה חדשים מקודם, אלא
קודם ביאתו למלרים נתעברה, וכן
אמר בזה"ל צפרת ויגש יוכבד
עיברה בדרך כנען (תולדות נח):
ולידתה בין החומות. פירוש
מיד כשצלו למלרים על שער העיר
טולדה, ולהכי מנה אותה הכתוב
בכלל שבעים נפש הבאים מלרימה,
דכיון שטולדה מיד תצובה כאלו בזה
עמסה, אבל אם לא טולדה מיד לא
היתה נמנית בכלל שבעים נפש, וכן
איתא בפרה סדר ויגש יוכבד עיברה
בדרך כנען ולידתה בדרך מלרים, על
פייל דמלרים טולדה. פירוש על שער
של מלרים: שנאמר אשר ילדה
אותה ללוי במצרים. דקרא
יתירא הוא, דהא כבר כתיב בת לוי:
וקרי לה בת. דעל הרוב מלת בת
יאמר על נערה בטולה, ואף שרלה

להודיעו בת מי היתה אשתו, היה לו לומר ויקח אשה את בת לוי.
אי נמי ויקח אשה מזבית לוי ויפה תואר. או הוי ליה למימר ויקח את
יוכבד, כמו דכתיב ויקח את אלישבע וגו' וכיוצא (פסגת רוא): סימני
נערות. חזרה לימי עולמיה בלורח כנשים ותואר פנים (רש"י). ועיין
מה שכתב בצראשית רבה בפרט יוסף:

חזיה ספר, שהיה שם אשת לוי אחת. שילדה את יוכבד, והוא אשר ילדה אותה, שלפי הפשט אותה במפיק על יוכבד, אך אם כן יקשה שלא פירש מי
ילדה, ולא בל לסתום, ובהכרח שמפורש על פי מדת ממעל ודרך קלרה, אשר ילדה אותה, וכוונתו שאמר בצראשית רבה סוף פרשה ל"ז שם,
וכן בכמה מקומות. ובזה מיושב קושייתו שם: סימני נערות. כמו שכתב בפרה (בצראשית יח, יב) אחרי בלתי היתה לי עדנה. ובהכרח לומר שזה
היה קודם לידת מרים ואהרן, שהרי במדבר כ"ז כתוב בת לוי, קודם שילדה למרים ולאהרן, ואז היתה בת מאה ועשרים וארבע שנה:

מתנות כהונה

[וט] בין החומות כו'. ומשה היה בן שמונים שנה בדברו אל פרעה הוליא
שמונים מן רדו שנתעבבו במלרים ונשאלו מאה שלשים:

אשר הנחלים

שנה. כבר הקשו הפשטנים אם ככה היה מדוע לא הזכירה התורה הגנס
הזה, כמו שהזכירה משרה ואברהם. ואני כבר גלית דעתי שהתורה
אין מדרכה לספר כי אם הגנים שהיו בפירותם מאד, שהכל ידעו מזה.
והנה אברהם בימיו היה איש מפורסם בכל העמים, וגם שרה עודנה לא
הולידה מאומה עד היותה בת תשעים שנים, ולכן היה זה גם מפורסם,
מה שאין כן ביוכבד, כי אולי בתחלה היה לה ולדות, וגם לא ניכרה
בחזות בתוך העם, כי מי יתן לב למשועבדים ונענים, על כן כיסתה
התורה:

זרע אברהם

ו'ל הא על ערוה דין שלא תפער ותלד, רק עולם כמנהגו טוב, אמנם
אם היה זקנה וילדה ראויה להפער רק על ידי גם איתו דין שתפער על
ידי גם האילן שהיה מאיסורי ביאה, וכאן צויכבד שהיתה בת מאה שלשים שנה
והיתה ראויה להפער לא היתה ראויה לגם אפילו הכי נתעברה וילדה שמת
מינה שלא היתה מאיסורי ביאה כל כך והיה קודם מתן תורה, והשתא אפי
שפיר והכי קאמר אפסר בת מאה שלשים שנה היתה ואפילו הכי הולידה, דלא
כן על כרחך שלא היה שום איסור כשנאמר, דלא לא כן לא היה הקבלה עושה

מסורת המדרש
מ. סוטה דף י"ב.
בבא בתרא דף ק"ב.
פסיקתא רבתי פסיקא
מ"א:
מא. בראשית רבה
פרשה ל"ד. במדבר
רבה פרשה ג' ופרשה
י"ג פסיקתא דרב
כהנא פסיקא י'
תנחומא במדבר סימן
ט"ז. ילקוט יגש רמז
קכ"ב. ילקוט שמואל
רמז קכ"ב:

אם למקרא

להושיבי עם נדיבים
עם נדיבים עמו:
ט מושיבי עקרת
הבית אם תבנים
שמתח להלית:
(תהלים קיג):
ושם אשת עמרם
יוכבד בת לוי אשר
ילדה אותה ללוי
במצרים וילד
לעמרם את אהרן
ואת משה ואת מרים
אחיהם:
(במדבר כו"ג):

ענף יוסף

(יח) [בג] ונקח
הנקבות לנשים.
ואם תאמר אף אמר
לעיל (סימן יח) אמר
הקדוש ברוך הוא מי
שנתן ענה זו מישה
הוא, היה לו להרוג
את הנקבות, והלא
היה לו נזק לנקבות
ליקח חוסם לנשים, ויש
לומר דשאלת לעיל
סוכתו היתה (למעט)
מפריה [למעט]
ורביה שפיר קאמר
דמיש היה שהיה לו
להרוג הנקבות, ופי
היה מצטלם מפריה
ורביה, מה שאין כן
כאן שכבר נתעברה
ממנו אמו, כמו
שאלמו האיסטילוגין,
ולא היתה כוונתו
לכטל מפריה ורביה,
אלא להעביט מושיט
של ישראל (תולדות
נח): [בג]
שהלך
בתו כו'. וראה לומר
שהחזירה על ידי

שינוי נוסחאות

(וט) בדאמר לעיל.
בד' וארשא ובד'
וילג שמו תבילות
אלו בסוגריים כאלו
היו חוספת מאורות
למדרש, אבל בשאר
הספרים מאד דפוס
ראשון הן כתובות
בלי סוגריים:

באור מהר"י פ
[ב] בפתק של
חור. פירוש בגור
דן של הרבה הרבה
עליון והרוב: טוב
שמו. ומלוי שם
כמות, אם יגאלך
טוב ורוב ג, ג, של
קשה הא שמו משה,
כי הרבה שמו קראו
לו ולא נקבע לו השם,
רק מה שקראה אותו
נת פרעה, כמבואר
לקמן (סוף סימן כו):

=====

חידושי הרש"ש
[ב] ותהר האשה
ותלד בן. והא הוא
מיעברא תלתא ירחא מעיקרא, וכדלעיל סימן י"ג. והפסטים הקשו
על נס זה, שאם כן היה נס זה גדול מנס שהיה אלל שרה שהיה בת
תשעים שנה, והיה ראוי להיות נס זה מפורש בצורה, יותר מנס שרה.
אך הענין האמיתי בזה שפיקר הנס
היה אלל שרה, שאלל האבות והאמהות
חידש הקצ"ה נסים ונפלאות לסימן
לכל הנסים שיעשה לבניהם, ואלל
האבות היה כצריחה חדשה, ושינהג
כן תמיד אלל הבנים מי שיזכה, ועל
כן לא פירש נס זה רק אלל שרה:
פתקה של חוה. לשון משנה בשבת
(זב, ז), אף שקבל פתקין, ופירושו
חוק וגזירה. ופתקה של חוה הוא מה
שכתוב (בראשית ג, טז) בעצב תלדי
בנים, ודורש מדה כ"ה, ללמד על
אחרים שכל הנשים בכלל קוללת חוה,
ויוכזב יתה מכלל זה, במה שכתוב
ותהר ותלד, לא על עממה ילאה, אלל
ללמד גם על נדקניות אחרות, שלא
יתכן לומר שילאה ללמד על הכלל כולו,
והלא אנו רואים שאינו כן, כי בזהר
לקיים קוללת חוה אלל כנ"ל. ויתכן
שזהו ההבדל בין מה שאמר במדה
כ"ה ללמד על אחרים ולא על הכלל
כולו, ובין מה שאמר צ"ג מדות, על
הכלל כולו, ודו"ק בזה: טוביה שמו.

[ב] מוקיש לידתה להורתה. משום דקשיא ליה דלא היתה מעוברת
שלה חדשים קודם כדאמרן לעיל, ואם כן למה כתיב אחר ויקח את
בת לוי ותהר, ומשני לאקושי לידתה להורתה, והכי איתא בסוטה:
מכאן לנשים צדקניות בו. דאם לא כן הוה לה להיות לער קלת,
שיקויים בעצב תלדי בנים, ומדאיתקש
לידתה להורתה שמת מינה שלא היה
לה לער כלל לגמרי, שמת מינה שלא
היתה בפתקה של חוה, בפסק דין שלה
וסטר גזרות קללה דעליון (רש"י).
ורבקה שנתקשת בלידה, ורחל שמתה
מן הלידה, לא מחמת חטא חוה היה,
רק רבקה מעשה, ורחל מקללת יעקב,
כמבואר בצדקניות רבה פרשה ע"ד:

[בד] טוב שמו. משום דאשכחן מי
שנקרא טוב, כדכתיב אם יגאלך טוב
יגאל, לכן מפרשים דשמו טוב ככתבו
(יפה תואר): טוביה שמו. סבירא
ליה דלוי טוב שם, ופירוש אם יגאלך
טוב, כמו מוטב, אבל טוביה אשכחן
שהוא שם, כנזכר כמה פעמים בספר
עזרא, להכי מפרש דשם משה טוביה,
ונכתב כאן בקיטור: הגון לנביאות
בו שנוולד כשהוא מהול אורה.
נתמלא כל הבית בולו אורה.
דרשו כן משום שלא יכול מלת טוב על
תינוק מוטל בערסה, ואם על יפה
תוארו ראוי לומר ותראו יפה מראה,

לכן דרש כל אחד מה שדרש (בית נאמן): הגון לנביאות. ופירוש ותראו
אותו, דהיינו את מזלו כי טוב הוא התינוק, ויהיה לו מעלות והכנות
להשראת שכניה עליו: אחרים אומרים שנוולד כשהוא מהול.
דרשו ותראו אותו קאי אמילה שראו אותו מהול, וזה סימן טוב שיהיה
טוב במעשים, כי רוב הלדיקים נולדו מהולים, נח ויעקב ויוסף, שפיקר
סיבת המילה תיקון המדות, והיותו נולד מהול יורה כי מבטן אמו היה
מתוקן במדות (יפה תואר): נתמלא כל הבית בולו אורה. משום
דלוי שייך לומר ותראו אלל על דבר המוחש, לכך דרשו שקאי אאורה,
שהיה הבית מתמלא ממנו, והאי ותראו אותו קאי אאור, וזהו לסימן
שהיה טוב כשם האור שנקרא טוב: שלא מנו המצרים בו. דאם
לא כן, מאי שאל דעד שלשה ירחים יכלה להפיקו וכו' לא:

שכתוב בזהר פסוק האור כי טוב, ויהיה יתיה למשה ואשתים ביה תלתא ירחי דאשתארי מעיבורא דליה, ודורש שם מפסוק מה רב טובך אשר לפני, וכן
וכאן כתיב כי טוב הוא ותלפנהו, עיין שם באריכות. וכמו שאמרו בצדקניות רבה פרשה ד סימן ו עיין שם. ועיין ויקרא רבה פרשה א סימן ג:

מתנות בהונה

[ב] בפיתקה. בפסק דין. וכן איתא הענין בפרק קמא דסוטה:

אשר הנחלים

ורבי יהודה הוסיף שטובו בעניני הנבואה, שזהו אמיתת הטוב,
ודעת אחרים שראו בו סימני הגוף המוריד לוה, וראתה ברוח
קדשה, כי אם הכירה על ידי סימנים, שהיא גולד מהול, ודעת רבנן
שהבהיק האור על פניו, ואולי הוא משל על אור הנבואה, שבעת
לידתו כאלו נתמלא הבית אור הנבואה לאנשי, שהכירו כי הוא
איש אלקי, או כפשוטו כמו שהיה באמת באחרית, כי קרן אור פניו,
ומביא ראה מהכתוב במעשה בראשית ששם מרמו על האור הרוחני
ואור המוחשי כידוע:

ידי משה

י, ה, ומכל מקום נאמר ביום ראשון כי טוב, אלל על כרחק אתי כרצון, שאמר
(סוף אור לאו הן המלאכות, רק אור הגנו, ולכך אמרו רבנן הכא גם כן שנתמלא
הבית אורה, פירוש אור הגנו היה זה האור כדאיתא בזהר (שמות דף יז, ז), ואם
כן על כרחק הלכה כרצון שהוא אור הגנו ולא המלאכות. ודוק, ואם כן מיישב
גם כן מדרש תנחומא הג"ל, שכל כרחק כולו הוא ביה. כן נראה לי על פי פשוט
המשך המדרש: אחרים אומרים שנוולד כשהוא מהול. שמשני פירושו מפי
האור מורט רכז ר' הנחיל ז"ל, דאיתא בירושלמי (נביאים פ"ה ה"א) ויברך יפתח
כו' וישב בלחן טוב, רבי (תנחומא דר פפא) ויהושע בן נון אומר שהלך לחון ללחן.
לפי שחן ללחן פסור מן המעשר, ולפיכך נקרא טוב. וידוע שהמילה הוא משום
מעשר, ואם כן היה קשה לאחרים, האין היה משה נקרא טוב, הלא לא ימול
עדיין, וחייב במעשר. לזה אמר שנוולד מהול, ודוק. עד כאן דברי פי חכם קן:

[ב] תני רבי מאיר אומר טוב שמו בו אחרים אומרים שנוולד כשהוא
מהול רבנן אמרי בשעה שנוולד משה נתמלא הבית בולו אורה.
ומדרש אחר מות ויקרא רבה כ, ה, איתא רבי מאיר אומר שנוולד כשהוא מהול
וקשה לי מילה לרבי מאיר ללמוד שני דרכות מתיבה אחת. ועוד דאיתא במדרש
תנחומא ריב"ז אומר כולו איתנהו ביה, קשה פשוטא מילה. וגדלה לי בן המעשר
על פי פשוטא לפירוש הרמב"ם (בראשית א, ד, ויח) למה לא נאמר בצדקניות אדם
טוב. ויש לומר, לפי שלא היה בבי טוב, שפדיון היה חסר מילה, ודבר שאינו נגמר
מלאכתו אין לומר בו כי טוב. ואם כן זה כוונת רבי מאיר, הואיל שהיה שמו טוב,
על כן מוכח שנוולד מהול, דאם לא כן לא היה נקרא טוב. רק שכל זה קשה, והוא
גבי מלאכות שלא נגמר מלאכתם רק ביום רביעי, אליה דרבי אליעזר בן יעקב
סבירא ליה שיהי אור הן הן חמה ובגנה, ולא נגמרו קביעתם עד יום רביעי (ב"ר

מסורת המדרש
מב. ויקרא רבה
פרשה ד'. קהלת רבה
פרשה ד'. ילקוט כח
רמז קפ"א. ילקוט
ויקרא רמז תכ"ח
ילקוט ד"ה רמז אל"ף
ע"ד:
מג. דברים רבה
פרשה י"א. אבות
דברי נתן פרק ז'.
תנחומא סדר נח
סימן ה'. מדרש תהלים
מזמור ט':

=====

אם למקרא

ויקרא אלהים את
האור ביום ויברך
אלהים בין האור ובין
החושך:
(בראשית א:)

=====

ענף יוסף

חדשים כלעיל, אם
כן בודאי ידע שמרס
בציורה ולא היה
נצרך להחזירה, אלל
על כרחק החזירה
מטעם שאמרה קשה
גזרתי כו', ושכל
ידי חזרתו יחזרו גם
אחרים (מהר"ל א"ה)
(ב) [בג] אחרים
אומרים שנוולד
כשהוא מהול.
שידוע התבואה שלא
הורמה נקראת טבל,
על שם טב לא, עדיין
לא נתקן לאכול ממנו,
וזה ידוע שאף פרי
בטן לריבין תיקון,
והיינו מילה כדאיתא
בצדקניות רבה, וזהו
ותראו אותו כי טוב
הוא, וקשה בשעה
שנוולד עדיין לא ימול,
ואין כתיב כי טוב
הוא, לכך אומרים
אחרים שנוולד כשהוא
מהול לכך נקרא מיד
טוב (ספר המאור
הקטן): שלא מנו
המצריים בו.
ומה שכתב רש"י
במקום שילדו לשם
חדשים ויום אחד,

=====

אמרי יושר

[ב] הגון לנביאות.
אמר, שנתמלא היה
בזכמה ובמסוכלות:
אחרים אומרים
גולד מהול. דייקו
ותראו כדאיתא, וייקו

=====

שינוי נוסחאות

(ב) תני: רבי מאיר
אומר. ברוב הפסוקים
ליאת חיתא "אומר"
כלל, וכבהו
בתחילה בד' שקלאו
(תקצ"ב), וכן הוא
בד' וילגא, ובד'
וארשא כבהו
בסוגריים:

ורש"י בפירוש הסוטה (שמות ז, ג) כתב מפני שילדו לשם חדשים ויום אחד שהילדתו לשבעה יולדת למקוטעין, ועיין ברא"ה. אבל מה שכתב (רש"י) ויום אחד, וכן התוספות בצימות (זו, ה) ד"ה
רוח נולד לשם חדשים ויום אחד, ויום שם בזה י' דבר זה יראה לי מן גזרי הכותמים היום, ושינוי כתיביו שיהיה יראה לי בלתי נכון, וזוהי דעת מהר"ם.

באור מהר"ו פ
[כב] למה עמדה
מרים. פירוש, ולא
יוכרה:

אמרי יושר

שמונתה היה במדות.
רצן אמרי נתמלא
הבית אורה, ושובתו
היה שהפיע מאורו
ומוטבתו לכל ישראל,
כשם המאיר לכל
אחרים כיוני לרבי
מאיר (הוריות י, ב)
והוספות כתבו בסוף
פרק קמא דטוה
וב ח ד"ה אחרים)
ומה שקבל מאלהם
קצתם בשם אחרים
פירוש קמא דטוה
או שכתו אותו בשם
אחרים. ואם מלאנו
רבי מאיר ואחרים
היו שחזר בו:

ויבבה עמו. דרך תינוק לככות כשומע תינוק חצירו בוכה: אחוזו לנו שועלים ברי. פירש רש"י בסוטה בת קול חומרת למי הים אחוזו לנו שועלים הקטנים והיו המלרים, המחבלים הכרמים והיונו ישראל, ועל שם כי כרם ה' לבאות בית ישראל, בהיותם סמדר בעוד הפרי קטן, ומה שפירש בת קול חומרת למי

הים מפני שפסוק זה סמוך ליוגתי בתגיו הסלע כתיב, דמיירי בעודם על הים, כדליתא במדרש, ובדש"י שם, ובסיר השירים שם כרס רש"י ענין זה יותר מוצא, וזה לשון, שמע הקדוש ברוך הוא את קולם לזה את הים ושפטם, זה אחוזו לנו השועלים הללו הקטנים עם הגדולים, אף הקטנים היו מחבלים הכרמים, בעוד כרמית סמדר שהענבים דקים, כשהיתה בת ישראל יולדת זכר והיא טומנתו, והיו מלרים נכנסים לביתה ומחפשי את הזכרים, והתינוק טמון והוא בן שנה או שנתיים, והן מביאין תינוקות מבית המלרי ותינוק מלרי מדבר ותינוק ישראל עונה ממוקם שהוא טמון שם, והיו תופסין אותו ומשליכין אותו ליאור, ולמה קורא אותו שועלים, מה השועל הזה מביט לפנות לאחוריו לברות, אף מלרים הביטו לאחוריהם שנאמר חנוסה מפני בני ישראל, עד כאן דבריו, והן לקוחות ממדרש חזיתי: (בא) ובה) שחביב עליהם ממונם. שדמי גומא מוטעים, ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עינים שקטים וחוקים (רש"י). מכל מקום לפי שהיה משתמר גם בגמא וחס בזול על כן עשה לו התיבה ממנו: דבר רך ברי. ראה לומר בזה הוא משתמר יפה מן הכל, לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחזקה, והוא נתקל באבן הוא נשבר, אבל דבר רך נתקל וגוזק לאחוריו ואינו נשבר כלל (רש"י) ים סוף. דלף על גב דלא כתיב אלא בסוף, פעמים נקרא כן בלי הזכרת ים, כמו מול סוף ויפה תואר: שים סוף מגיע עד גילוס. שלשון אחד מהם בל ומתחבר עם גילוס, ולמאן דאמר אגם, הניחוהו שם שלא יטבע ושלא יוליכו שטף הגהר, אולי יטעוהו: אגם. פירש רש"י אגם של

עלי ערבה וקנה דקים, והוא קנה וסוף דקרא, קנה, קנים, סוף, ערבה דקה: ולמה השליכה אותו ליאור. פירוש מכיון שנעשה לו תיבת גומא בתקופה שירחמו עליו מן השמים, למה השליכתו ליאור היה לה להגיעו על שפתו, שיהיה יותר קרוב להגלל: בדי שיהיו חושבים. כי אינם רואים אמת הדברים כאשר הם, כדאמר לקמן המלפפים והמהגים, ולכן כשיראו אותם בנים יחשבו שנתקיימה זו גזרת פרעה ממנו: (בב) למה עמדה מרים מרחוק. כלומר למה עמדה

מוריו הרב אליה פרץ מ"ן מוויילנא, במדרש משלי ל"א פסוק חגרה בצעו מתניה, זו מרים שקודם שגולד אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו', וכיון שגולד וכדו עליהם עול שצדור, עמד אציה וטפה לה על ראשה ועומד ומרקק בפניה, ועם כל זה מתאמלת בנבואתה עכ"ל. וזהו ירוק ירק, ועל זה ששתי כעל כל הון, כי פלאי הוא לאמתה של תורה, ובקונטרס נתיב חדש הדפסתי חידוש זה ביתר ביאור. ומה שכתב כאן עמדה אמה טעות סופר, ולריך לומר עמד אציה, כלשון הגמרא בסוטה שם, ובכל המקומות שציינתי, וכמו שהתחיל עמד אציה ונשקה:

הצפינו למה. לשון הגמרא אחזי תלפנו ותזיל: אחוזו לנו שועלים. תנא דבי אליהו פרק י, לקמן פרשה כ"ב. שיר פסוק זה. ומלרים נקראו שועלים, ענין לעיל פרשה זו סימן ט, והשועלים גדולים אחוזו לנו שועלים קטנים, והם בנייהם, שעל ידי כן מחבלים

כרם ה' ענין במקומות הלל, ורש"י בגמרא (סוטה יב, א): (בא) תיבת גומא. הוא עץ רך, וניקה בזול, כי עיקר סמיכתה על השם יתברך שילעלו וישמרוהו, על כן אין קפידא בסביבת התיבה שיהיה מעץ טוב. ורבי שמואל בר נחמן חולק שאם היה עץ יקר וחזק יותר טוב לשמירה, אף שאין סומכין על הסיבות, היה לה לבחור בעץ טוב, אלא שכן עץ רך טוב יותר לשמירה שנכפף ולא נשבר: ותשם בה. וסיפא דקרא ותשם בסוף על שפת היאור. וסובר שמה שכתוב בסוף, פירוש ים סוף, לרמזו אתה מטביע את משה בים סוף, מיראת המלרים סוף להיות משה מטביע את המלרים בים סוף, כמו שכתוב לקמן פרשה זו סימן כ"ז: ולמה וכו' ביאור. היה לה להשליכו בזה כשאר הנשים, כדלעיל סימן י"ב, אלא השליכתו ליאור כדלקמן סימן כ"ז: (בב) למה עמדה מרחוק. שאם כפשוטו רחוק מהילד, הרי כתוב ותאמר אל בת פרעה, היה לו לומר ותקרב ותאמר, אלא שעמדה בקרוב אללה ואמרה. ותיבת מרחוק מיותר. ודורש שמה שכתב מרחוק, פירוש רחוק מאציה, על שנקרבה, על כן הלכה לראות מה יהיה מנבואתה, וכמו שכתוב סוף בהעלותך (במדבר יב, יד) ואציה ירוק ירק בפניה הלא תכלס שבעת ימים, ענין רש"י שם, שעל פי מדה י"ז, זה כלל גדול בתורה שכל דבר שכתוב בתורה בדרך אס היה כך, בלחמ שכן היה המעשה, כמו שאמר לקמן פרשה ט"ו סימן ט"ו חילא שנטמן, ולעיל סימן י"ב, והרי זה בל ללמד וגמלא למד, שאציה ירק בפניה וגער בה, וכמו שאמר במסכתא מועד קטן דף ט"ז (ע"א), שלמדו מפסוק זה ענין נידוי. ומה מתוקנים הדברים לפי התרגום,

שתרגם ואציה מנזף נזף בה, וכמפורש במכילתא פסוק ותקח מרים הביאה, שאמרה לאציה שפתי לילד בן וכו', עד ולא יכלה עוד להפניו, נזף בה אציה אמר לה בתי היכן נבואתך, ענין שם באריות. וכן במדרש משלי י"ד, וראיה לדבר במדבר רבה פרשה ג סימן ב, שדרש על פסוק (שמואל ב טו, יז) וייעמדו בית המרחק, שגדוהו, הרי שרחוק פירושו נידוי. ואחר כך הראו לי בתוספות על התורה על פסוק ואציה ירוק כו', בשם חזו"ה מדרש מה שכתבתי, ובכרתי ברוך ה' שהנחתי בדרך אמת. ואחרון חביב שהראני הרב וכו' וכיון שזו מרים שקודם שגולד אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו', וכיון שגולד וכדו עליהם עול שצדור, עמד אציה וטפה לה על ראשה ועומד ומרקק בפניה, ועם כל זה מתאמלת בנבואתה עכ"ל. וזהו ירוק ירק, ועל זה ששתי כעל כל הון, כי פלאי הוא לאמתה של תורה, ובקונטרס נתיב חדש הדפסתי חידוש זה ביתר ביאור. ומה שכתב כאן עמדה אמה טעות סופר, ולריך לומר עמד אציה, כלשון הגמרא בסוטה שם, ובכל המקומות שציינתי, וכמו שהתחיל עמד אציה ונשקה:

שתרסם ואציה מנזף נזף בה, וכמפורש במכילתא פסוק ותקח מרים הביאה, שאמרה לאציה שפתי לילד בן וכו', עד ולא יכלה עוד להפניו, נזף בה אציה אמר לה בתי היכן נבואתך, ענין שם באריות. וכן במדרש משלי י"ד, וראיה לדבר במדבר רבה פרשה ג סימן ב, שדרש על פסוק (שמואל ב טו, יז) וייעמדו בית המרחק, שגדוהו, הרי שרחוק פירושו נידוי. ואחר כך הראו לי בתוספות על התורה על פסוק ואציה ירוק כו', בשם חזו"ה מדרש מה שכתבתי, ובכרתי ברוך ה' שהנחתי בדרך אמת. ואחרון חביב שהראני הרב וכו' וכיון שזו מרים שקודם שגולד אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו', וכיון שגולד וכדו עליהם עול שצדור, עמד אציה וטפה לה על ראשה ועומד ומרקק בפניה, ועם כל זה מתאמלת בנבואתה עכ"ל. וזהו ירוק ירק, ועל זה ששתי כעל כל הון, כי פלאי הוא לאמתה של תורה, ובקונטרס נתיב חדש הדפסתי חידוש זה ביתר ביאור. ומה שכתב כאן עמדה אמה טעות סופר, ולריך לומר עמד אציה, כלשון הגמרא בסוטה שם, ובכל המקומות שציינתי, וכמו שהתחיל עמד אציה ונשקה:

מסורת המדרש
מד. שה"ש רבה פ"ב
פסוק ט"ו. ילקוט
שה"ש רמז תתקפ"ו
מה. סוטה י"ב. חולין
ל"א. ילקוט וישלח רמז
קל"ב. ילקוט כהן רמז
קס"ו:
מו. סנהדרין ל"ט:
מו. מגילה י"ד. סוטה
י"ב כל הענין. מדרש
משלי פ"ד ופ"ח:

אם למקרא
אחוזו לנו שועלים
שועלים קטנים
מחבלים כרמים
וכרמית סמדר:
(שיר השירים ב, ב)
והאמירה
דליל ותרבו יארי
קצור קנה וסוף
קמלו:
(שערי צדק)

ענף יוסף
שילדת
יולדת למקוטעים. לא
סבירה ליה למדרש זה
מפני שהגולד לשבעה
על הרוב חלש ורפה
באצירו, לא יחזק
למימר שהיה משה
חסר הליכה, וכל שכן
שדורש היותו גבור כח,
כמו שלמדו ז"ל (נדרים
לח, א) מואתפוס בשני
הלוחות ויפה תואר:

ידי משה
[בא] רב אלעזר
אומר ים סוף רבי
שמואל בן נחמן
אומר אגם. נראה לי
דפליגי בפלוגתא דרבי
יהודה ורבי נחמיה
בזה העמוד ולקמן
פסקא כג, וזה לשון,
ופשלה את אמתה, חד
אמר ידה, וחד אמר
שפתה, ולמאן דאמר
ידה ממש למה לא
כתיב ידה בדיה, אלא
שפתה וכו', פירוש
שעשאת ידה ארוכה,
וסבר כרבי אלעזר
ים סוף ממש, והיתה
לריכה ליד ארוכה,
שדך אליה בלב ים.
וחד אמר שפתה
סבירה ליה שהיה
אגם, ולא היתה לריכה
ליד ארוכה, ועל כן
אמרה כפשוטה,
הואיל ולא לריכה ליד
ארוכה, אס כן מהיכי
פירוש לומר אמתה הוא
פירוש ידה ודוק:

מתנות בהנה

מבבין. גורמין לו שיכבה: [בא] שאין פושטין ברי. ולפיכך לריכים לקמן שלא יטערו לפשוט ידיהם בגול וגומא דבר הפקר הוא:

אשר הנחלים

מטבעה שאינה סובלת ריח רע: מגיע עד גילוס. כי קרא סוף, וקרא יאור, שהוא גילוס, אלא ודאי שים סוף מגיע עד גילוס: שבבר הושלך. וחשבה לקחת אותו אחר זמן מהמים. והנהיגה רכורכיה יראו רה

אחוזו לנו. שהיו מראים לנו השועלים קטנים, לרמות את ילדינו הבלתי יודעים מאומה: [בא] יותר מגופן. אף שכל כונתה להצילו, עם כל זה לא לקחה תיבה חזקה, כי אם קמצה בממנה: בדי שלא יריח. וזהו

(בב) והיינו דכתיב בו לדעת בו. כי הוקשה כי מלת דיעה, הונח על יבר שכלי לא מוחשי, ואם כן באן היה לו לומר לראות מה יהיה ממנו, אלא ודאי שבא לרמוז שעמדה וחקרה על סופו, ותכלית הגבורה שראתה

שינוי גוסחאות
(בב) וכל הענין. בד'
ילגא הכניסו תיבות
לחך סוגריים,
בבל בשאר כל
מספרים הוא כתוב
בלי סוגריים.

16

חידושי הרש"ש
דבתיב אמתה.
פירוש, ולא כתיב
נעשה כדכתיב
ונעוזה הולות
ט"ו ותנינן וכן
אתה מוצא בשני
רשעים וכו'. עיין
בגמרא ס' (סוטה)
י' ו' גירסא אחרת
ויסר מבורות: [בד]
אם כן עשיתו בעל
מום למשה רבינו
עליו השלום. עיין
מנחות כהנא, והוא
מפירוש רש"י בסוטה.
ובגמרא (מנח, א) גבי
גוף גדול מחציו,
פירוש מני כהן גדול
אף שחן מום כזה
שולל מלוי, (וכדליתא
חולין ל"ח, התם שאני
מן והוא מום גמור
הפעל כהנים, כל מי
שזז מן מום כזה נקרא
פסול. עיין בזהר
פרשת אמור, אהבה
זאת וגם משה רבינו
היה ראש סנהדרין,
ואיך כהן גדול, ולו
ז' כסם שבת דין
מקום גדול כך
מקום מכל מום,
ועיין תוספות ס' ד"ה
אין, ורש"י בפירוש
הסוטה (שמות ב, י)
תפס דעת רבי יהודה,
והרמב"ן (סו' טעם)
על שיהי רבי נחמיה
זה דבריו, ועיין
רש"י אצל ידוע דרך
רש"י ו' להשגח אחר
המחלוקה, ושם סתם
כדברי רבי יהודה:

באור מהר"פ
[בג] ותנינן.
מנואר במתנת
הסוטה. ואחר כך
אמר, וכן אתה
מוצא בשני
הרשעים:

טעמא דמאן דאמר ידה דבתיב אמתה. וכן דשפחותיה מו
כבר על כרחך דליכא לפרושי אלף ידה (רש"י): דלא כתיב ידה.
לפי שאין דרך להזכיר בשליחות אלף ה', כמו וישלח ויקהה, וישלח ה'
אם ידו לא האמה שהוא כולל היד והזרוע ויפה תואר: לא תברא.

איה שזר ופירכא: אשתרבוני
בו. נעשית ארוכה: ותנינא וכן
אתה מוצא בו. גבי שרביט הזהב
דלחשורוש, במסכת מגילה (טו, ב)
בשינוי רשעים. בעצו מלך הכהן
כדליתא בפרק הרוואה (זכרות נד,
ב) אל תקרי שברת. דלא מליט
עוד בפסוק לשון צדיקה אלף אינים,
רק הפיל, כמו שן אמתו יפיל, או הרכ
כמו אלפים הרכ שנימו, או גרם כמו
ויגרם בחלף שני, על כן דרש אל תקרי
צדיקה אלף שריצת וכו': שרבת.
לשון דלשטרבוני (רש"י): רבנין אמרי
בו. דרשי לשון לרחוק הגמור כאן
לשון רחוק שנאמר בנעמן שהיה מלורע,
ונתפלא על ידי רחילה במנות אלישע
הנביא: ואהבת אותו אהבה
יתירה. שהיה לה לבן, דלם לא כן
די שחמלה עליו להניקין ולהחיות, אבל
ליות לה לבן מאי מעמא ויפה תואר:
(כד) [בזח] שראתה עמו שבינה.
שראתה אור צהיר שם (הרא"ס).
ובספר בחי' כתב כינוי ותרואה, ה"א
ו"י, ח"י האחרון מהשם רמז לשכינה:
עם הילד. והוא את לשון עם (רש"י):
קרי ליה נער בו. סתם נער גדול
משמע, וסתם ילד קטן משמע: בעל
מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודה
בשיר (רש"י). ולולא פירש רש"י היה
אפשר לפרש שהקשה לו ומי משתעי
קודשא בריך הוא בגטותיה דלדיקא,
וכדאמרם צבצב צתרא דף קכ"ג
(ע"א): חופת נעורים. משום עגמת
נפש שמה לא תוכה לראות בחופתו,
עשתה לו חופת נעורים בתיבה, ולכן

לא תברא. איה שזר ופירכא: דאשתרבוני בו. נעשית
ארוכה: ותנינא. גבי שרביט הזהב דלחשורוש במסכת מגילה:
שני רשעים בו. במסכת זכרות ר"ש פרק הרוואה: [בד]

מתנות כהונה
עשיתו בעל מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודה השיר: הכי
גרסינן במסכת סוטה בפרק קמא חופות נעורים בתיבה אמרה
שמה לא אזכה לחופתו:

נחמד למראה
והם דרשו את אמתה את ידה ונשתרצבה אמתה אמות הרבה עכ"ל.
כבר תפסתי ידך במקום נאמן ושם השרשית שורש גדול מה שהוא
מיוסד בטבע הלשון, והוא שגזר הכפולים וגזרת נחי למ"ד בקל
הן מורות על ענין אחד, באופן שאין בייחוס הבדל בהוראתן, אלף
שגזרת הכפולים היא מיוסדת על קלות הענין, וגזרת נחי למ"ד ה"א
היא מיוסדת על הפלגת הענין, ולטעם שהצטרף שם. והנה מלת אמה
שהיא הזרוע או מדת הזרוע היא מגזרת הכפולים, לכך המ"ם דגושה
להורות על חסרון אות הכפל, ואולם מלת אמה היא מגזרת נחי למ"ד
ה"א, ובכונה שמה הקמ"ץ לחתף פת"ח במלת אמה. ומבואר כי
מנוטה כהנה שמה דגש לא תפסנה לשון לעולם, ואם כן מלת
אמה נטיית מלת אמה היא ואינה נטיית מלת אמה, והוא שאמר רש"י

דאשתרבוני. שלכן שייך לשון שליחות המורה למקום רחוק
ממצבה, דאצלה אין שייך שליחות רק שנעשה גם שנעשה ידה ארוכה:
שרבת. והו' כמאמרם בתנא דבי אליהו (רבה פרק כו) שעתידים שיני
הרשעים להתאריך עד עשרים וארבע אמה, ורמז עטוף בה: גתראת
לכך חמלה. אולי כך מקובל היה בידם, ואסמכוה אקרא, וידה היתה
מזוזה, ולא היה אפשר לה להזיז אף למקום קרוב, מרוב השחין, ורק
למען הצילו נעשה גם שנתרפאת, ולכן כתיב לשון שליחות, כאלו
היה בו דבר גדול שהיתה יכולה לשלוח ידה, ודרוש כן להסמיכות

(כד) עם הילד. סוטה ו"ב. כ' מה שכתוב ותרואה את הילד,
הוא כפל לשון, על כן דורש נטריקון ותרואה ה"א את הילד, עם הילד,
שאותיות ה"א מן השם הוא, כמו שאמרנו (סוטה מה, א) אני והו השיעה
נא. ולא דרש תיבת את לרבות השכינה, כי זה כלל גדול שתיבות

הריבוי באים לרבות דבר קטן מדבר
המפורש, את אהבך (שמות כ, יא),
לרבות אחיך הגדול (כחצות קט, א),
את אמן (שמות סס), לרבות אשת
אהבך (כחצות סס), את בשרו (שמות
כא, כח), את הספל לבשרו (פסחים
כב, ב), את ה' (דברים י, כ), לרבות
תלמידי חכמים (פסחים סס), ולא
בהיפך לרבות דבר גדול מהמפורש.
ואם ימלא חיזה מקום צהיף הוא
למוד מכלל בגזירה שזה כלי' וקרי
ליה נער. נער גדול הרבה מילד,
כמו שכתוב (שמואל א ג, א) והנער
שמואל משרת את ה', תנחומא. ותיבת
נער מכחיש לתיבת ילד, (דברים רבה
פרשה י"א סימן ה, שציוס שטול דבר
עם אביו ואמו והלך ברגליו): בעל
מום. והם וטולס שספר הכתוב
בגטות לדיקים, כמו שאמרם צבראשית
רבה פרשה ע סימן ט"ו. ועיין לקמן
פרשה י"ג ב סימן י"א: חופת
נעורים. לשון הגמרא (סוטה יב, ב)
שמה לא אזכה לחופתו, על כן עשתה
לו חופת בתיבה לקינה ואכל. וזילקוט
בשם מדרש אבכיר, והנה נער בוכה,
זה אהרן, שאהרן עמד שם וזכה עליו.
עוד שם, והנה נער זה המלך, כמו
שכתוב רוח דבר אל הנער הלך, זכריה
ב' ז':

בכה, קרי ליה נער וקרי ליה
[שם] "ילד", תני: הוא ילד וקולו בנער, דברי רבי יהודה, אמר
לו רבי נחמיה: אם בן עשיתו בעל מום למשה רבינו עליו
השלום, אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה.

מתנות כהונה
עשיתו בעל מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודה השיר: הכי
גרסינן במסכת סוטה בפרק קמא חופות נעורים בתיבה אמרה
שמה לא אזכה לחופתו:

נחמד למראה
והם דרשו את אמתה את ידה ונשתרצבה אמתה אמות הרבה עכ"ל.
כבר תפסתי ידך במקום נאמן ושם השרשית שורש גדול מה שהוא
מיוסד בטבע הלשון, והוא שגזר הכפולים וגזרת נחי למ"ד בקל
הן מורות על ענין אחד, באופן שאין בייחוס הבדל בהוראתן, אלף
שגזרת הכפולים היא מיוסדת על קלות הענין, וגזרת נחי למ"ד ה"א
היא מיוסדת על הפלגת הענין, ולטעם שהצטרף שם. והנה מלת אמה
שהיא הזרוע או מדת הזרוע היא מגזרת הכפולים, לכך המ"ם דגושה
להורות על חסרון אות הכפל, ואולם מלת אמה היא מגזרת נחי למ"ד
ה"א, ובכונה שמה הקמ"ץ לחתף פת"ח במלת אמה. ומבואר כי
מנוטה כהנה שמה דגש לא תפסנה לשון לעולם, ואם כן מלת
אמה נטיית מלת אמה היא ואינה נטיית מלת אמה, והוא שאמר רש"י

אשר הנחלים
לדבר אחר ואת הילד. והענין כי הבינה כי ה' בעצור על דרך נסי, ואולי
כמו שאמרנו לעיל, שראתה כי נתמלא כולה אורה ממנו, והוא אות על
השראת השכינה, כי באור הירחני יראה גם כן האור המוחשי, וכמו
שכתוב בו (שמות לד, כט) כי קרן עור פניו. והבין זה: וקולו בנער.
כי הקול החזק מורה על גדולת הנפש שהיה בו והתגברותו לטוב,
כמו שהיה באמת שלא היה ירא, מפני רוב גבורתו לבו ועצו בשחורו:
חופת נעורים. מרוב צערה ציירה כאלו התיבה היא החופה, ובכחה
שלא זכתה להכניסו לחופה, וכאלו זאת היא חופתו להפד ממנו, והוא

מסורת המדרש
בב. זכרות נד.
מגילה ט"ו:
גג. פסד"א פמ"ח:

אם למקרא
קריה ה' הושיעני
אלהי פי הבית את
פל איבי לחי שני
רשעים שפרת:
(תהלים נח)

ענף יוסף
(כד) [בזח] עשיתו
בעל מום למשה
רבינו עליו השלום
בו. עיין צען מה
שכתבתי בשם רש"י.
וכתב הרא"ש שמכל
מקום אין טענה
רבי נחמיה על רבי
יהודה טענה, מפני
שאין הלוי שקול עצה
נפסל לעבודה השיר,
אלף בזהו נער,
וקולו עצה ומשונה
מכל הנערים, אבל
לא מפני שהיה קולו
משונה בעת ילדותו,
ורבי נחמיה טעמו
מורה בזה, רק שהשג
שמתאר שזילדותו
היה קולו כקול נער,
אין ספק שגם בעת
הנעירות יהיה קולו
עצה ומשונה ויפה
תואר:

שינוי נוסחאות
(כד) בלומר ותרואה
לשכינה עם הילד.
גם כאן בדי' וילא
הכניסו תיבות אלו
לתוך סוגריים, אבל
בשאר כל הספרים
הוא כתוב בלי
סוגריים: